# ОСВІТА І ЗДОРОВ'Я ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ МОН УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ

**МІЖНАРОДНОГО СИМПОЗІУМУ**

# ОСВІТА І ЗДОРОВ'Я ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

26-28 квітня 2016 р.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Київ – 2016

УДК 378.22.091.214:[61:304.3](072)
ББК 51.204.0Р3-21

Матеріали Міжнародного симпозіуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»: Зб. наук. праць. – Київ, 2016. – Вип. 1. – 333 с.

**ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:**

Андрущенко Віктор Петрович – ректор Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, академік НАПН України, доктор філософських наук, професор.

**РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**

Бондар Володимир Іванович – декан факультету педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор.

Вербицький Володимир Валентинович – директор Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді МОН України, доктор педагогічних наук, професор.

Страшко Станіслав Васильович – завідувач кафедри медико-біологічних і валеологічних основ охорони життя та здоров'я факультету педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, кандидат біологічних наук, професор.

**Укладачі:**

Страшко І.В., Челнокова М.С.

© Міжнародний симпозіум
«ОСВІТА І ЗДОРОВ'Я ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ»
© НПУ імені М.П. Драгоманова
© НЕНЦ МОН України

**Бобрицька В.І.**
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

# ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

**ABSTRACT.** The article substantiates that gaining independence by Ukraine, democratization of society, transition to market relations created not only the conditions for progress, but also gave rise to problems of transition that affected the health of the younger generation, have created new realities in specifying the priorities of state policy in the sphere of health preservation of a younger generation. There has been proved that in the situation in Ukraine, solving problems of preserving health of young people is subject to consideration of factors such as: legal, socio-economic, cultural, educational factors, coordinating the efforts of all public and private institutions whose activities are aimed at the person, educational institutions of all levels. There has been determined that one of the priorities of modern educational policy of Ukraine is to resolve issues of education of physically challenged people in Ukraine, introduction of inclusive education. There has been substantiated that when developing a modern strategy of education policy of Ukraine in the sphere of children and youth's health preservation, there should be taken into account, first, the results of the monitoring study of the health of children and young people, its dynamics; second, there has been specified the mechanisms of implementation of broad range of regulations, programs of maintenance of health of the younger generation; thirdly, there has been defined the role of each socio-economic structure (family, education, public health, industrial facilities, sports and recreation organizations, government agencies, civil society, etc.) in solving the problems of protection, preserving and strengthening the health of children and youth in Ukraine.

**Keywords***:* educational policy of Ukraine, health preservation, education of physically challenged people, inclusive education.

Розбудова національної системи освіти України в сучасних умовах національного державотворення відбувається з урахуванням актуальних суспільних викликів, нового етапу у перебігу процесів демократизації управління системою освіти, впровадження більш високих стандартів якості освіти. Підґрунтям цих процесів є цінності гуманізму, демократії, національної свідомості, які набули нового звучання в умовах формуванням нового погляду на освітню політику, зокрема у сфері здоров'язбереження дітей та молоді. Створена наукова база, усвідомлення перспектив розвитку дали змогу Україні після проголошення незалежності обрати шляхи і механізми методологічного, теоретичного і прикладного розв'язання проблеми здоров'язбереження населення, зокрема дітей та молоді. Проте здобуття незалежності країни, демократизація суспільства, перехід до ринкових відносин не тільки створили умови для прогресу, але й породили проблеми перехідного періоду, що вплинули на стан здоров'я молодого покоління, створили нові реалії теоретичного й практичного вирішення питань формування його здоров'я.

Слід звернути увагу на ту обставину, що дослідження державної політики незалежної України у сфері охорони, збереження і зміцнення здоров'я дітей та молоді було здійснене багатьма науковцями. Проте осмислення результатів упровадження законодавчих актів в освітню практику здоров'язбереження молодого покоління в Україні ще не стало предметом пильної уваги науковців, що й визначило необхідність проведення цього локального дослідження. З огляду на це, метою наукової розвідки є аналіз освітньої політики України у сфері здоров'язбереження дітей та молоді за умов державного суверенітету.

Тезово виокремимо позиції, які, на нашу думку, є віховими у визначенні пріоритетів сучасної освітньої політики України в досліджуваній сфері.

**Комплекс чинників, що визначають державну політику України у сфері здоров'язбереження дітей та молоді.** Нормативно-правовим підґрунтям реалізації завдань державної політики країни з питань здоров'язбереження молодого покоління в системі освіти є Закони України «Про освіту» (1991, 1996 рр.), «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991 р.), «Про дошкільну освіту» (2001), «Про загальну середню освіту» (1999 р.), «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000 р.), «Про охорону дитинства» (2001 р.), «Про соціальні послуги» (2003 р.), «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2006 р.), «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» (2014 р.) та інші.

Утвердження пріоритету здоров'я серед загальнодержавних цінностей, що визначають сучасну державну політику України у сфері охорони, збереження і зміцнення здоров'я молоді потребує врахування таких груп чинників: 1) *правових* – ухвалення законів, нормативних актів, що підтверджують право громадян України на здоров'я і регламентують механізми його реалізації; 2) *соціально-економічних* – реалізація видів та форм участі і забезпечення відповідальності різних ланок соціально-економічної структури у формуванні, збереженні та зміцненні здоров'я людини, створення й дотримання нормативних умов у навчальній і професійній діяльності; 3) *медичних* – здійснення моніторингу стану здоров'я на суспільному, груповому та індивідуальному рівнях, розроблення медико-гігієнічних та медико-соціальних аспектів формування здоров'я всіх вікових груп населення країни, здійснення ефективної первинної, вторинної та третинної профілактики захворювань; 4) *освітньо-виховних* – забезпечення формування життєвого пріоритету здоров'я, виховання мотивації молодого покоління щодо необхідності дотримуватися здорового способу життя, оволодіння сучасними технологіями формування, збереження і зміцнення здоров'я; 6) *культурологічних* – формування культури здоров'я, організація здорового дозвілля населення, відродження національних традицій та звичаїв формування, збереження та зміцнення здоров'я; 6) *екологічних* – забезпечення раціонального природокористування з урахуванням темпів відтворення природних ресурсів і оптимального для здорового способу життя людини стану навколишнього середовища. Аналіз урахування правових, соціально-економічних, освітньо-виховних чинників у плануванні й упровадженні освітньої політики України у галузі здоров'язбереження молодого покоління здійснено у наукових працях автора [1; 3].

Упровадження законодавчих норм у систему національної освіти потребує перегляду сформованих стереотипів поведінки сучасної молоді, переосмислення концептуальної моделі здоров'я з урахуванням того, що провідне значення у його збереженні та зміцненні належить такому чиннику, як *спосіб життя*, адже вченими доведено, що найбільша кількість хвороб виникає

внаслідок нездорового індивідуального способу життя. Тому стратегічно вірним є розроблення й упровадження таких освітніх технологій, які б підвищували відповідальність молодої людини за своє здоров'я і встановлювали матеріальну залежність від рівня здоров'я так само, як і від рівня професійної підготовки. У цьому контексті не викликає сумніву культурологічний бік проблеми здоров'язбереження дітей та молоді, оскільки культура здоров'я відображає міру усвідомлення молодою людиною ставлення до самої себе, суспільства, природи, ступінь і рівень саморегуляції її сутнісних потенцій. На нашу думку, якщо розглядати культуру в широкому розумінні, тобто як здатність бачити світ у всій багатоманітності її зв'язків, у яких людині належить особлива роль, то не знати свій організм та його потенціальні можливості, не усвідомлювати всю різноманітність впливів на своє здоров'я, не вміти регулювати свій фізичний і емоційний стан – не достойно культурної людини.

**Освітня політика України з питань забезпечення рівного доступу до освіти осіб з особливими потребами.** Одним із принципів реалізація нової стратегії освітньої політики України є людиноцентризм, що створює підґрунтя розв'язанню актуального завдання – забезпечення конституційних прав громадян на якісну освіту та рівного доступу до неї. Україна враховує сучасну світову тенденцію до інтегрування осіб з особливостями психофізичного розвитку в соціум, подолання у ставленні до них будь-яких виявів дискримінації, зміни щодо даної категорії осіб упереджених суспільних стереотипів та позиціонування їх як повноправних членів суспільства. Відтак, надання рівного доступу до якісної освіти громадян із особливостями психофізичного розвитку (більшість з яких є особи з інвалідністю) є одним із пріоритетних напрямів утвердження нової системи цінностей в освітній політиці України [2, с. 8].

Зазначимо, що у 2008 р. Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права інвалідів та Факультативний протокол до неї. Таким чином країна взяла на себе юридичні зобов'язання щодо зміни класифікації і моделі інвалідності – від медичної до соціальної. З ухваленням та введенням в дію Закону України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» (05.06.2014 р.) постають важливі питання щодо внесення змін до відповідних статей Законів України «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р.). Ці зміни спрямовано на врегулювання питань щодо реалізації права на здобуття якісної дошкільної і загальної середньої освіти з урахуванням особливих освітніх потреб у навчанні і вихованні кожної дитини, зокрема й дітей з особливими освітніми потребами відповідно до принципів інклюзивної освіти [2, с. 7].

Безсумнівно, позитивним зрушення у напрямі законодавчого врегулювання питань освіти дітей з особливими потребами є те, що ст.ст. 18, 19 Розділу ІІ проекту Закону України «Про освіту» (ухвалений Комітетом Верховної ради України з питань науки і освіти 30 березня 2016 року) визначено відповідно особливості набуття в Україні освіти осіб з особливими освітніми потребами та інклюзивного навчання. Вважаємо, що ці норми, які

планується увести вперше в рамковий закон (натепер – законопроект), є дуже прогресивними й своєчасними, адже вони спрямовані на реалізацію права на освіту без дискримінації за ознакою інвалідності, формування у соціумі поваги до осіб, які потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою розвитку, навчання, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення участі у житті суспільства [5].

**Освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення дітей з порушеннями психофізичного розвитку як пріоритет освітньої політики України.** Важливість реалізації актуальних пріоритетів освітньої політики України щодо освіти осіб з особливими потребами значною мірою залежить від ставлення суспільства до цієї проблеми.

Аналіз матеріалів Парламентських слухань у Верховній Раді України на тему «Освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення дітей з порушеннями психофізичного розвитку: проблеми, шляхи їх вирішення», свідчить що у доповідях практично усіх учасників це питання порушувалося у різних дискурсах. У виступі Голови Комітету Верховної ради України з питань науки і освіти Л. Гриневич, зазначено, що «держава й далі сприймає людей з особливими потребами лише як пацієнтів, яких потрібно лікувати, а не як громадян, яким потрібно створювати відповідні умови для життя. …ми повинні виконати свої зобов'язання перед усіма дітьми, діти з особливими потребами мають право на таке саме ставлення, як до кожної дитини в суспільстві» [4, с. 33]. Погоджуємося з думкою Н. Федорович, яка стверджує, що «основою позитивного розвитку дитини є сприятливий психологічний клімат у соціумі. Для подолання негативного сприйняття суспільством дітей з інвалідністю слід активізувати подання у засобах масової інформації матеріалів про позитивний світовий та вітчизняний досвід соціалізації таких дітей як повноправних членів суспільства. При цьому дуже важливо взяти до уваги той факт, що виховувати толерантне ставлення до дітей з психофізичними порушеннями треба з раннього віку» [4, с. 19]. Розвиваючи цю думку, зазначимо, що процес включення дітей з особливими потребами у загальну діяльність спільно з іншими дітьми важливо розпочинати з дошкільного віку, коли дитина сприймає органічно й неупереджено все нове та незвичне для неї.

Студіювання виступів учасників Парламентських слухань у Верховній Раді України на тему «Освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення дітей з порушеннями психофізичного розвитку: проблеми, шляхи їх вирішення» [4], наукових праць, умовиводів практиків, дає змогу виокремити низку пріоритетних завдань, що стосуються подолання негативного стереотипу сприйняттям суспільством дітей з інвалідністю. Схарактеризуємо їх.

По-перше, доцільним є опрацювання законодавчих пропозицій щодо врегулювання суспільних відносин, пов'язаних з реалізацією права дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі й з інвалідністю, на освіту будь-якого рівня й напряму відповідно до здібностей і можливостей, спрямованих на набуття такими дітьми навичок самообслуговування, підготовки до праці та сімейного життя, підтриманого проживання у соціумі.

По-друге, важливим також є перехід від стратегії надання освітніх послуг за нозологічним спрямуванням в сегрегативних осередках, з якими у суспільній думці традиційно асоціюються школи-інтернати, до стратегії задоволення освітніх потреб у закладах, які обирають батьки дітей з особливими потребами.

По-третє, забезпечення координації діяльності місцевих органів управління освітою та громадських інституцій, засобів медіа щодо запровадження інклюзивного навчання, реабілітації та соціальної адаптації дітей з особливими потребами мають бути тим «соціальним містком», який забезпечить формування толерантного ставлення громади, батьків, суспільства до освіти осіб з інвалідністю.

Узагальнюючи викладене зазначимо, що при розробленні сучасної стратегії освітньої політики України у сфері здоров'язбереження дітей та молоді має бути враховано, по-перше, результати моніторингового дослідження стану здоров'я дітей та молоді, його динаміки; по-друге, визначено механізми реалізації комплексу правових актів, програм збереження здоров'я молодого покоління в освітньому середовищі; по-третє, окреслено роль кожної соціально-економічної структури (сім'ї, закладів освіти, органів охорони здоров'я, виробничих установ, фізкультурно-оздоровчих організацій, державних органів, інститутів громадянського суспільства тощо) у розв'язанні проблем охорони, збереження і зміцнення здоров'я дітей та молоді в Україні.

**Список використаних джерел**

1. Бобрицька В. І. Формування здоров'я молоді : актуалізація світового ретродосвіду в умовах сучасної університетської освіти : монографія / В. І. Бобрицька. – Полтава : ФОП Рибалка Д. Л., 2010. – 200 с.
2. Бобрицька В.І. Актуальні проблеми інклюзивної освіти / В.І. Бобрицька Педагогічний процес: теорія і практика. – 2015. – № 5-6. – С. 7-11.
3. Бобрицька В.І. Освітня політика у галузі здоров'язбереження молоді за умов державного суверенітету / В.І. Бобрицька // Фізична культура і здоров'я в українському суспільстві : історія, сьогодення, майбутнє : міжнар. наук. конф., 18 – 19 жовтня 2012 р. : зб. матеріалів. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. – С. 232 – 240.
4. Освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення дітей з порушеннями психофізичного розвитку: проблеми, шляхи їх вирішення : матер. парлам. слухань у Верховній Раді України 4 черв. 2014 р. / Верховна Рада України, Комітет з питань науки і освіти Верховної Ради України; Упорядник Є.В. Красняков. – К.: Парлам. вид-во, 2015. – 272 с.
5. Проект Закону про освіту (№ 3491). [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57141